

De nieuwe
RENTMEESTERS

#KLIMAATKOERS

Verslag CD&V-studiedag “Klimaatkoers – Energievisie” - 6 juni 2017

Dit is een verwerking van de notulen van de vier discussiewerkgroepen.

Buiten de sprekers tijdens de intro van de werkgroepsessie zijn in dit verslag geen namen opgenomen.

Werkgroep 1. Elektriciteitsmix 2030

Betrokken hoofdstukken Energievisie: hoofdstuk 3

Sprekers: Peter Claes (Febeliec), Sara Van Dyck (BBL), prof. Johan Albrecht (Itinera / UGent)

Moderator: Robrecht Bothuyne

Algemene opmerkingen vooraf

Sara Van Dyck:

- De visienota geeft visie en maakt keuzes. Sterke instemming met het standpunt dat de klimaatlastenverdeling te zwaar op de elektriciteitsfactuur ligt.
- Nota is te terughoudend ivm offshore-windcapaciteit in België. Binnen Europese samenwerking moeten we altijd ook zelf verantwoordelijkheid nemen.

Johan Albrecht:

- Benoem de instrumenten om de visie en doelstellingen te halen. Bv. fiscaliteit bedrijfsvoertuigen, of steun voor elektrische voertuigen. Factuur moet transparanter: investeren in energiebesparing worden teniet gedaan door stijgende netkosten.
- Men rekent op de markt, maar de huidige marktorganisatie duwt gascentrales weg die over een aantal jaren in alle scenario's nodig zullen zijn.

Peter Claes:

- Bevoorradingszekerheid is taak van de markt, weliswaar met duidelijk kader van de overheid. Tot 2021 verwachten leveranciers blijkbaar geen tekort, want er zijn aanbiedingen voor baseloadcontracten met vaste prijs tot dan.

Debat over de stellingen

Stelling 1: "Nieuwe Belgische offshore zones voor windturbines na 2020 komen enkel ter sprake wanneer hun totale systeemkost de vergelijking met andere hernieuwbare energietechnologie kan doorstaan. Uit huidig zicht scoren PV en wind op land echter beter."

- Kostprijs offshore is in volle daling, en offshore wind is belangrijk voor een evenwichtige mix van CO₂-vrije bronnen die elkaar aanvullen. Daarom is voor milieubewegingen een tweede Belgische zone tegen 2030 cruciaal.
- Voor Febeliec betekent "evenwichtig" aan een competitieve prijs. Moeten wij hier investeren in technologie die elders aan hoger rendement en goedkoper kan? De intermittentie vraagt (gesubsidieerde) opslag, waardoor op hun beurt gascentrales te weinig uren draaien en ook nog eens steun nodig hebben. Zo moet alles gesubsidieerd.
  - Tegenargument dat de productie ook niet te ver af van het gebruik mag liggen. Voor onze lokale behoefte is offshore geschikter.
- Maak voor technologiekeuzes de afweging op basis van de meest kostenefficiënte CO₂-winst (ipv totale systeemkost).
- Offshore is nog niet matuur en zit nog in een fel dalende kostenevolutie. EU R&D-beleid moet dus mikken op die verdere kostendaling.

- Als we een fractie van al het subsidiegeld in R&D hadden gestoken, waren de offshore turbines bij ons veel goedkoper geweest.
- In BE is men vroeg met offshore windturbines begonnen, en pas later kwam het offshore grid. In NL en D is het omgekeerd gebeurd.
- Grote offshore parken zijn beter te controleren dan duizenden kleine PV-installaties
  - Anderen stellen echter dat die tegenwoordig ook perfect digitaal kunnen aangestuurd worden
- Totale systeemkosten is normaal een correct criterium, maar bij offshore tellen ook de baten voor lokale nijverheid, die hoger zijn dan voor PV.
  - Anderen geven aan dat PV-installaties ook veel lokale aannemers werk geven.
- Offshore levert relatief veel vollasturen. Dat moet ook tellen met het zicht op bevoorradingszekerheid.
- Wind op land mag dan goedkoper zijn, het botst op enorme hindernissen qua vergunningen.
- Het kostengedreven model wordt vanuit Europa naar voor geschoven.

Stelling 2 “Biomassacentrales moeten in de eerste plaats als warmtecentrales geconcipieerd worden. Hun totaalrendement (warmte + elektriciteit) is een belangrijker criterium dan hun schaalgrootte om ze te beoordelen voor subsidiëring.”

- De warmtevraag moet er dan wel zijn. In nieuwe woonwijken is die bv. laag. 4000 MW aan WKK zal bij ons niet nodig zijn qua warmtebehoefte en heeft dus weinig toekomst.
- Nadelig bij biomassacentrales zijn de grondstofbeperkingen en kostprijzen.
- Bij grote biomassacentrales zijn er vragen over economische opportuniteit, beschikbaarheid van voldoende duurzame grondstof en duurzame rendementen. Rapporten over hele bomen als feedstock maken de netto-CO₂-balans zelfs ongunstig. Daarom biomassa voor energieproductie plafonneren, en alleen als aanvullende brandstof met hoog omzettingsrendement.
  - Hou er rekening mee dat van bomen sowieso maar 50% nuttig wordt gebruikt, en dat er enorme voorraden B-hout zijn, die je best nuttig verbrand tot warmte en elektriciteit.
- Biomassa, steenkool en nucleair zijn drie technologieën die continu kunnen produceren. Opletten dat er geen meer overblijven door alles in de ban te doen. In een gelijk EU-speelveld blijf je best bij de randvoorwaarden die Europa stelt.
  - De milieubewegingen hebben voor 2030 duidelijk gemaakt wat hun backbone is (*met name gascentrales als back-up*)
- Opnieuw best CO₂-kostenefficiëntie als doorslaggevend criterium gebruiken, wat dit dan ook moge zijn.
- Kleinschalige biomassacentrales hebben beperkingen qua rendementen en rookgasreiniging

Stelling 3 “We gaan na 2020 naar één type steunmechanisme voor groene stroom met enkele buurlanden, en met name Duitsland. Dat kadert in een gezamenlijke 2030-strategie inzake groene stroom.”

- Harmonisatie is de weg, maar dit harmoniseren is niet de prioriteit. Er zijn te grote verschillen in elektriciteitsmix met de buurlanden, wij hebben veel minder kust, D kan veel meer kapitaal activeren, de groenestroommarkten zijn verschillend, enz.
- Zoek eerst andere harmonisatie, bv. de steen- en bruinkoolcentrales van D die in gans Europa de elektriciteitsprijzen omlaag trekken.

- Probeer eerst binnen België te harmoniseren.
- Als je internationaal kijkt, dan is Benelux evidentier dan Duitsland.
  - Maar het Duitse steunsysteem lijkt meer op het onze dan het Nederlandse.
- Er zijn interessante steunsystemen in verschillende landen waarvan kan geleerd worden.
- Regionale verschillen in load factoren vragen andere steun.
- Liefst hebben we op termijn geen steun meer nodig.
- Waarom minder ondersteuning voor PV dan wind, terwijl PV voor iedereen toegankelijk is?
  - PV en Wind moeten de steun krijgen die ze nodig hebben.
- Waarom verschillende afstandsregels voor windturbines tussen Vlaanderen en Wallonië? Spelen in Vlaanderen de gezondheidsregels voldoende mee?
- Is ipv ondersteuning voor groene stroom niet beter om fossiele brandstof meer te belasten?
  - Zie volgende stelling!

Stelling 4 “CO2-uitstoot moet veel sterker doorwegen in de groothandelsprijs van elektriciteit. Daardoor kan meer hernieuwbare productietechnologie op de markt komen aan lagere subsidiekost, en kunnen flexibele gascentrales beter in de markt blijven. Steenkoolcentrales zonder CO2-opvang moeten in Europa stapsgewijs uitgefaseerd raken volgens hun emissieperformantie.”

- Akkoord. Werkelijke kost van CO2 zit volgens diverse berekeningen rond 60-65 \$/ton. Internationals gebruiken voor interne projectberekeningen CO2-prijzen van 20-40 €/ton.
- Hoe de ETS-prijs dus omhoog krijgen? VK heeft minimale CO2-prijs en FR is ermee bezig. Stof tot nadenken.
- Als Belgen eisen stellen over de Duitse steenkoolcentrales zal niet werken, maar via een hogere CO2-prijs wel.
- Het is niet zeker of een hogere CO2-prijs de steunbehoefte vermindert.
- ETS doet wat het moet doen: de goedkoopste weg tot emissiereductie zoeken. De emissiecap wordt gehaald. De EC wou een absolute reductie; de industrie de beste techniek.
- CO2-prijs moet realistisch blijven voor onze industrie. Anders is hij weg. Een hoge CO2-prijs is geen probleem voor de grootverbruikers, als dat tenminste wereldwijd geldt.
  - ArcelorMittal maakt staal met de laagste CO2-uitstoot. Met een CO2-beprijzing stuur je de staalproductie naar plaatsen met meer CO2. Dus niet als klein land de beste leerling van de klas willen zijn.
- Om innovatie en omslag te krijgen moet de CO2-prijs omhoog. Liefst globaal, en bv. met een vorm van importheffing tegen de VS.
  - Innovatie lost niet alles op. Delocalisatie dreigt altijd.
  - Let op om een handelsoorlog met de VS te beginnen. Ze hebben de laatste jaren de sterkste daling in CO2-emissie gehad: je hebt momenteel dus niet de argumenten.
  - Als de VS echt steenkoolcentrales terug geen opstarten, gaat hun emissie wel omhoog gaan.
- Ook de nucleaire centrales in baseload trekken de prijs omlaag.
- De Energievisie laat nog een opening voor steenkoolcentrales met CCS. Niet akkoord, want dan blijft de vervuiling bij de ontginning en de gigantische hoeveelheid water.
- CO2-prijs moet doorgerekend in de energieprijs, en niet alleen in de elektriciteitsprijs. Zo vat je ook de niet-ETS-emissies.
  - Een brede CO2-taks helpt technieken als fuel cell vooruit.
  - Let bij een algemene CO2-beprijzing op de gevolgen voor de index.
- Doe iets aan de perceptie van hernieuwbare energie bij het brede publiek. Windturbines = hinder. Zonnepanelen = subsidie op kap van de buren. Biomassa = bomen.

- Dit is niet juist. Bij enquêtes blijken steeds ca.70% van de mensen voor windturbines te zijn, en is het maar een harde kern van 5% die hevig tegen is, maar die wel door gemeentebesturen gevolgd worden.

Stelling 5 “Het is belangrijk dat een volledige Belgische kernuitstap tegen 2025 voor de toekomstige elektriciteitsmix als uitgangspunt bevestigd wordt in de oefening voor de energievisie.”

- Bevestiging is inderdaad nodig voor duidelijk en stabiel kader. ELIA-studies toonden nadien aan dat de verlenging van Doel 1/2 niet nodig was, en dat ze niet geschikt is als aanvullende techniek op groene stroom. Daarenboven zijn er veel bezwaren tegen kernenergie: vragen over de scheurtjesreactoren, sabotage Doel 4 (onopgehelderd), nabijheid bij grote chemiecluster en stad.
- Het kan alleen als er een stappenplan is. Dit mag geen facebook-vote met likes zijn. Zonder maatregelen inzake opslag, interconnectie, vraagsturing e.d., en duidelijkheid over de CO2-impact, is de stelling niet geloofwaardig.
  - In de studie van Energyville voor Febeliec was het scenario met de laagste CO2-uitstoot er één zonder kerncentrales (*NOOT: scenario met hoge brandstofprijzen en zeer veel import*).
  - Met vraagbeheersing en energiebesparing is groot deel van de uitdaging te remediëren.
- Met een ideologische benadering gaan we er nooit uitkomen. Gezien de gevolgen inzake CO2 en Belgische elektriciteitsprijs is een volledige uitstap in 2025 onmogelijk en onbetaalbaar.
  - Kerntechnologie is emotioneel. Het is een mooie technologie maar niemand wil de risico's dragen, en Japan kan nu getuigen van de kosten van een kernramp.
  - Het sentiment over kernenergie is danig veranderd tegenover 10 jaar geleden. Nog feller dan windturbines.
- Als subsidies voor groene stroom marktverstorend zijn, dan ook de vrijstelling op volledige aansprakelijkheid van de kerncentrales. Een commerciële verzekering van de mogelijke kost van een nucleaire ramp zou de prijs van kernenergie x10 doen.
- Met momenteel ca. 50% van de vraag is een volledige uitstap in 2025 onmogelijk. Dan gaan we naar veel import, o.a. van Duitse steenkoolcentrales met vervuiling die tot bij ons komt. De Zwitsers kozen voor een meer stapsgewijze uitstap.
  - In 2003 was het de bedoeling tot een gefaseerde uitstap te komen, maar de verlengingen in 2015 doen nu alles op elkaar komen.
  - Er zijn nog een aantal rechtszaken tegen de verlengingen: het is dus nog niet zeker of ze tot 2025 zullen zijn.
- Al jaren spreekt men van een stabiel plan, maar in de realiteit zijn er alleen maar sluitingen in België. Naast windturbines zal er nog iets moeten zijn, tenzij we alleen van FR en D willen importeren, met steenkool en nucleair. Een realistisch plan voor België moet duidelijk maken wat er in de plaats komt.
  - Groene stroom levert ook nieuwe jobs op.
  - Siemens heeft in Egypte op 18 maand 4,6 GW gascentrales gebouwd: er kan veel snel als het moet.
  - Geen uitstap als direct over de grens in FR nieuwe kerncentrales gebouwd worden, en andere verlengd.
  - Die nieuwe Franse centrale is nog zeker niet opgeleverd, en met de bestaande zijn er ook serieuze complicaties.

- De nieuwe Franse kerncentrale heeft een zeer slechte business-case.
- Alles eeuwig blijven voortschuiven gaat in elk geval niet.
- Let op: beleidskeuzes die alleen rekening houden met het energietrilemma (betaalbaar, betrouwbaar, emissie-arm) komen uit op kernenergie als beste oplossing. Met alleen die 3 criteria gaan we over 3 jaar voor voldongen feiten staan.
- De meeste scenarioberekeningen stoppen bij 2030. Als je de nucleaire centrales tot na die datum verlengt, komt dat goedkoper uit omdat de vervangingsinvestering buiten de berekening valt. Nadien kan je echter veel duurder uitkomen.

Stelling 6: 100% Belgische zelfvoorziening, dus evenveel MWh elektriciteit op jaarbasis inlands produceren als verbruiken, moet geen doelstelling zijn. Wel moeten we een kritische ondergrens hanteren, bv. 70%, als signaal voor het investeringsklimaat in Belgische elektriciteitsproductie.

- Voor geen enkel product bestaat er zo'n norm qua zelfvoorziening. Geloof in de markt. Stel je voor dat we zo'n norm voor jeans of olie zouden invoeren.
  - Inderdaad geen percentages opplakken. Wel samenwerking en interconnecties versterken.
- 70% heeft misschien macro-economisch relevantie, maar het juiste criterium is bevoorradingszekerheid en afdekken van piekvraag.
  - Adequacy (bevoorradingszekerheid) en independancy (onafhankelijkheid) zijn verschillende zaken.
- Kijk beter of er een oplossing is voor twee weken strenge winter. Die risico's moet je indekken, bv. Dunkelflaute. Dat gebeurt best Europees.
  - Voor een bedrijf kan zonder stroom gezet worden onaanvaardbaar zijn, maar waarom niet voor een gezin? In FR zijn er contracten waarbij velen er geen probleem mee hebben om enkele keren per jaar een half uur zonder stroom te zitten.
  - Onze piekvraag bestaat maar voor 1/3 uit gezinsvraag, terwijl men in FR veel meer elektrische verwarming heeft, met veel grotere impact.
  - Er is nog wat tussen alle stroom en geen stroom. Met slimme opmeting + slimme apparaten erachter + marktwerking kan je heel veel doen aan de piekvraag.
  - Bedrijven maken groot onderscheid tussen gedwongen afsluiting (containment) en demand response (vrijwillig tegen vergoeding)
- Via ETS valt binnen- en buitenlandse elektriciteitsproductie binnen hetzelfde plafond.
- CWE-schaal is logisch, maar zorg dat we hier geen bedelaar hoeven te zijn. Daarom gaan we ook voor groene stroom keuzes moeten maken, financieel en ruimtelijk.
- Energiemensen denken allemaal internationaal, maar de gewone mens heeft een andere reflex.
  - Kijk in het internationale verhaal ook naar waar de energie vandaan komt, bv. Duitse bruinkoolcentrales.

Werkgroep 2. Energie als WIJ-verhaal

Betrokken hoofdstukken Energievisie: hoofdstuk 2.2 en 4

Sprekers: Wout Baert (Campina Energie) ; Benjamin Clarysse (Energy Saving Pioneers/ BBL)

Moderator: Ivo Belet

Algemene intro

- Campina Energie is een coöperatieve van burgers, bedrijven en verenigingen rond Turnhout sinds 2015 met 700 coöperanten. Eerste doel is hernieuwbare energie maken; tweede doel is ondersteuning voor energiebesparing via een platform. De winst gaat deels naar de coöperanten en deels naar projecten van lokaal maatschappelijk energiegebonden belang.
- Energy Saving Pioneers is een coalitie van 30 voorloper-bedrijven qua energiebesparing, samen met de milieubeweging, sinds 2014. Uitdaging is de lat inzake energiebesparing met het zicht op 2030 voldoende hoog te leggen met concrete maatregelen. Stabiel beleid moet dit ondersteunen zodat bedrijven investeringsplannen echt in uitvoering brengen.

Debat over de stellingen

Stelling 1: Met lokale energieprojecten moet je trachten iedereen op een positieve manier mee te krijgen in energiebesparing en hernieuwbare energieproductie. Alleen de innovatieve voorlopers is niet voldoende als doelstelling.

- Inderdaad: zon en wind is van iedereen. Iedereen betrekken is absoluut wat coöperaties nastreven.
- Probleem: de praktijk inzake windprojecten is dat grondeigenaars tegen elkaar worden uitgespeeld. De grondeigenaar moet een correcte vergoeding krijgen, maar iedereen moet kunnen delen in de winst: burgers, bedrijven, landbouwers.
  - De Engie-coöperatieve bestaat enkel uit particulieren (ca 1000), maar voor windturbines kun je niet anders dan langs boeren en bedrijven gaan met biedingen voor een geschikte plaats.
  - Belangrijk is dat ook de burens mee zijn. Vaak ontstaat protest pas als het project concreet wordt, en dat moet je voor zijn.
  - Het gaat beter als gemeenten mee de optimale plaats van windturbines bepalen. Niet per project, maar met een globale oefening voor het grondgebied. Dan voorkom je beter het opbod tussen twee landbouwers, wat noch het project noch de acceptantie bevordert.
- Probleem: een heel deel mensen moeten wel mee betalen voor de zonnepanelensubsidies, maar ze kunnen er zelf geen leggen.
  - In appartementen kan je wel zonnepanelen plaatsen als 50%+1 van de eigenaars en de syndicus voor zijn. Energiecoöperatieven kunnen dat mee bevorderen.
  - Grote oppervlaktes worden vaak niet optimaal benut omdat men de opbrengst niet mee kan oogsten. Dan is de terugverdientijd te lang.
- Verschillende bedrijven, gemeenten en lokale initiatieven doen al veel, maar nu is het moment om een versnelling hoger te schakelen vanuit wat goed werkt en niet meer bij proefprojecten te blijven steken. Zie de vele goede voorbeelden van ontzorging die mensen

doet energie-efficiënt renoveren. Zie de esco's en energieprestatiecontracten die hun nut bewijzen met derde partijen.

- Mensen inspireren elkaar. Bv. als scholen iets doen, worden ouders geïnspireerd. Bv. divestment door de universiteit spreekt ook de studenten aan.
  - Zie ook de analyse van Bloomberg in de VS waar burgers, bedrijven en verenigingen zich niet laten tegenhouden door Trump en verder naar een CO2-neutrale samenleving gaan.
- Moet elke gemeente een coöperatie hebben, en leidt dat niet tot te veel versnippering?
  - Burgercoöperaties als Campina proberen zich lokaal te verankeren en te beperken tot projecten in de Kempen. Burgercoöperaties stemmen onderling af via REscoop. Men mikt op minstens één zulke coöperatieve per provincie. Andere coöperatieven worden niet uitgesloten maar ook niet proactief opgezocht.
  - Initiatieven van gemeenten en coöperatieven zijn complementair. Campina Energie heeft zich geënt op Kempen2020.
  - In Duitsland heeft wel bijna elk dorp zijn coöperatie.
- Samen met Samenlevingsopbouw wordt er door Campina gekeken hoe armere doelgroepen mee te nemen in het verhaal. Eén aandeel kost 250 euro, bewust zo hoog om mensen echt te activeren ipv gewoon een financiële storting te doen. Gespreide betaling is mogelijk. Korting op de aandeelprijs kan wettelijk niet. Er wordt bij de keuze van maatschappelijke projecten gekeken naar projecten die iedereen ten goede komen, en niet alleen de coöperanten.
  - Het blijft moeilijk om mensen in armoede te laten meedoen.
  - Ook de energielening is niet gericht op de mensen in het onderste segment van de samenleving. Wat bv. wel zou helpen, is premies rechtstreeks naar de aannemers te sturen zodat enkel het restbedrag moet betaald worden. Eigen voorfinanciering is echt een grote barrière.
  - Kan men deze groep niet vrijstellen van 21% vennootschapsbelasting?
- Knelpunten sociale huisvesting:
  - SHM mogen geen investeringen doen om spouwmuren te isoleren.
  - Samenwerking tussen coöperatieven en SVK's kan momenteel niet. Bv. mensen die PV via een groepsaankoop aankopen, sensibiliseren om 1 zonnecel aan een SVK te doneren.
  - De bewoners van huurwoningen en degenen die gratis stroom krijgen, moeten meer betrokken worden, of het probleem raakt niet opgelost.
- Nog meer bewustmaking van het ganse energieverhaal. Bv. nu nog veel mensen met zonnepanelen die nog steeds 's nachts wassen.
- In het coöperatief model blijft een selecte groep rendement halen van groenestroom-subsidies die door iedereen betaald worden. Idem met de isolatiepremie.
  - In het coöperatief model kunnen mensen juist mee investeren in een beperkter deel, ipv zelf een volledige PV-installatie te zetten, die snel 7000 euro kost.
  - Niet alleen het financiële kapitaal maakt een coöperatie aantrekkelijk, maar ook het menselijke: de waardering binnen de groep door vrijwillig samen aan iets te werken.
- Bekendmaking van windturbine-projecten gebeurt vaak last minute, waardoor mensen uit de lucht vallen. Terwijl firma's daarvoor al jaren op zoek zijn bij landbouwers voor contracten. Mensen kunnen veel vroeger betrokken worden.
  - Dat is wat de burgercoöperatieven juist beogen: in een vroeg stadium zicht krijgen op projecten zodat afgunst en verrassing vermeden wordt.
- Schelle heeft als gemeente de ambitie om tegen 2018 klimaatneutraal te zijn. Daarvoor zullen oa tegen 2019 alle daken van sociale woningen geïsoleerd worden. Schelle

organiseerde ook in 2010 de eerste samenaankoop van zonnepanelen. Voorstel om het spoorwegennet (43 miljoen m²) te gebruiken om zonnepanelen te plaatsen via participaties van buurtbewoners. Tot nu toe matige reactie: kan denkoefening verdergezet?

- Welke mogelijkheden biedt de weginfrastructuur? Bv. ooit proefproject met warmtecollector onder asfalt in Zoerle.

Stelling 2: De opkomst van energiecoöperatieven in Vlaanderen is een goede zaak. Het huidige wettelijk kader volstaat daarvoor. Stuur als overheid niet aan op één coöperatief model, of leg geen minimum aan coöperatief aandeel op in bv. windprojecten of in de totale hernieuwbare energieproductie. Lokale overheden zijn ook best niet dominant in de beslissingsstructuur, vermits ze bv. over vergunningen moeten oordelen.

Stelling 3: Er starten allerlei kleinschalige initiatieven voor energiebesparing en hernieuwbare energie, maar ze kunnen eigenlijk niet zonder één of andere ondersteunende duw in de rug van de lokale besturen, al dan niet via een intergemeentelijke samenwerking

- Het is legitiem om van overheden sturing te verwachten. Ze moeten de richting aangeven wat er op hun grondgebied gebeurt. Analogie met offshore wind: daar moet de overheid ook eerst positie innemen of een deel van de winst terug naar de bevolking moet.
  - Goed voorbeeld van windproject naast E34 in Turnhout waar lokale overheid zelf sturend optrad: geen klachten of beroepsprocedures.
  - Lokale besturen kunnen vaak niet zonder de inzet van coöperatieven, die de acties bij de burgers krijgen. Zie bv. Kempen2020. Ze versterken elkaar.
- We moeten nu een versnelling hoger schakelen. Het coöperatief model mag dan geen rem zijn. Ze vinden nog weinig ruimte voor windturbines omdat de meeste plekken al zijn vastgelegd door ontwikkelaars.
- Juridische structuur van coöperaties is goed geregeld in vennootschapswetgeving. Maar er moet duidelijker verschil gemaakt worden tussen coöperatieven. Er zijn 2 modellen, en de mensen moeten dit goed weten. De huidige wetgeving heeft te weinig aandacht voor de verschillen. In het model van REscoop Vlaanderen zijn alle coöperanten medebeslisser met stemrecht. Ze hebben zeggenschap, en dragen ook meer risico. Het andere model werkt met achtergestelde leningen in projecten, en is vooral een financiële constructie. Coöperanten komen, als het mis loopt, helemaal achteraan, na de andere financierders.
  - Sommige coöperatieven werken samen met financieringsintercommunales. Soms enkel opgericht onder coöperatieve vorm om financiële redenen.
- Is een coöperatieve gewapend om met beheer op lange termijn om te gaan?
  - Ja, in de financiële planning wordt daar wel degelijk rekening mee gehouden.
- Er moet meer ingezet op minder verbruiken. Daar is nog veel laaghangend fruit dat op enkele jaren is terugverdiend. Voor hernieuwbare energie heb je subsidies nodig; voor energiebesparing voornamelijk mankracht en een financieringsvehikel. Dat kan een coöperatieve leveren. Bv. In Halle vervanging van straatlampen met Pajopower. Door scholen te betrekken werden jongeren gesensibiliseerd.
  - Waren de subsidies voor windturbines niet beter in andere dingen geïnvesteerd?
  - Kijk bij energiebesparen naar onze woningen, die gebouwd zijn zoals in Spanje. Grondige renovatie om de 30 jaar is het moment om in te grijpen. Het moet een optie zijn woningen die echt geen toekomst meer hebben, uit de markt te nemen (vervangen door nieuwe).
- Positief verhaal krijgen rond groene energie zonder dat de levenskwaliteit er onder lijdt. Mentaliteit doen veranderen, met bewuster omgaan over de impact van de manier van consumeren. Bv. bij lokale producenten kopen (bv. Buurderij), minder lang douchen enz.

- Ook radicaler zijn op vlak van mobiliteit: op slecht ontsloten locaties niet meer bouwen; meer investeren in de fiets.
- Gemeenten zelf hebben soms gebouwen verspreid over 5 locaties, omdat groeperen politiek te moeilijk ligt.
- Denk na over hergebruik van warmte: de energie die er is gebruiken, bv. Roeselare.
- Kleinschalige vergisting op landbouwbedrijven, die continu kan produceren in tegenstelling tot zonnepanelen.

Stelling 5: Er moet een wettelijke kader ontwikkeld worden dat kmo's en land- en tuinbouwers stimuleert om WKK- of groenestroomproducent te worden en te blijven. O.a. door betere marktwerking voor energie-uitwisseling tussen bedrijven.

- Pluimveehouders met koelingsbehoefte inschakelen
- WKK's in glastuinbouw zijn breed verspreid, maar vraagt aanpassingen van het net.
- Wees voorzichtig met regelgevend kader. Soms is het nodig om een business case te maken; soms is het een rem.
- Ook anders gaan eten en aankopen is belangrijk. Beter lokaal kopen en goede prijs voor kwaliteit.
  - Hierin een cruciale rol voor volkstuinten. Vanuit sociaal oogpunt en om mensen te doen buitenkomen, maar ook om er te leren tuinieren, en over wat ze eten. Leer mensen woelen in de grond.

Stelling 4: Stimuleer benchmarks tussen vergelijkbare gebouwen (kantoren, zorg, horeca, scholen, handel enz.) over hun reële energieverbruik. Stel ook een goede energieboekhouding als norm. Dan kunnen esco's veel vlotter energiediensten aanbieden waar iedereen bij wint.

- Investeren in energie-efficiëntie in oudere gebouwen is vaak kostelijk. Kosten en baten zijn niet altijd zo duidelijk. Meer vergelijkingen zou inderdaad wenselijk zijn. Welke rendementen uit zonnepanelen, isolatie, warmtepomp, enz.

Stelling 6: Vlaanderen en de andere overheden mogen niet te ver gaan in het aanleveren van energiediensten. Laat genoeg aan de vrije markt. Zie bv. de groepsaankopen door provincies of het uitdijend werkterrein van het Vlaamse energiebedrijf, met bv. leverancierscontracten voor gemeenten en semi-publieke organisaties. Dit raakt aan de grenzen van wat met de liberalisering was bedoeld.

- Er is een wedloop naar almaar goedkoper vlees, maar ook naar almaar goedkopere energie. Daar zijn vraagtekens bij te zetten, net zoals bij groepsaankopen van groene stroom door provincies, die eigenlijk groen gewassen zijn met labels uit Noorwegen. Dit gaat voorbij aan de ideeën van reële meerwaarde, lokale opwekking, echte klimaatneutraliteit, korte keten.
  - Provinciale groepsaankopen zijn niet zo zuiver groen.
  - Energieprijs is te laag. Met duurdere energie gaan we allemaal beter letten op energiebesparing.
- Overheden en wettelijk kader moeten geen technologie bevoordelen. Wel opleggen waar je naartoe wil, en de invulling met welke technologie open laten.
- Overheid moet wel de markt op gang stampen als ze onvoldoende resultaten oplevert. Ze moet ervoor zorgen dat lusten en lasten eerlijk verdeeld worden en rollen duidelijk zijn. Zie actueel met groene warmte.

Werkgroep 3. Energienorm en rechtvaardige energiefactuur

Betrokken hoofdstukken Energievisie: hoofdstuk 2.4 en 2.5

Spreekers: Els Brouwers (Essenscia) en Marc Van den Bosch (Febeg)

Moderator: Leen Dierick

Algemene opmerkingen vooraf

Els Brouwers:

- Voor energie-intensieve sector is energie ook een grondstof. Ze hebben hun energie-efficiëntie al met 60% verbeterd t.o. jaren '90, en proberen nog verder te gaan. Omwille van kostenhandicap met buurlanden wordt energienorm gevraagd. Sterke industrie hier is mee nodig om klimaatprobleem op te lossen.
- De Energievisie is zeer constructief opgebouwd, en spreekt terecht vaak over consensus binnen Europa. Klimaat stopt niet aan de grenzen. Akkoord met geloof in de markt. Over interconnectiviteit lijkt er soms twijfel. Goed dat er over de netten wordt vooruitgekeken, niet alleen vandaag maar verderop in de toekomst.

Marc Van den Bosch:

- Visietekst is zeer uitgebalanceerd. Enkele suggesties nog wel:
  - Opletten met cijfers van de CREG, die gemiddelden zijn.
  - FEBEG is voorstander van capaciteitsmechanisme. Ook productie evolueert naar capaciteit.
  - Enkele “maren” bij de keuze voor de markt mogen weggelaten.
  - Samenhang gas-elektriciteit staat niet in de tekst. Gas zal belangrijke rol spelen voor bevoorradingszekerheid.
  - Kwestie van financiering van gasnetwerk bij dalend verbruik blijft open.

Debat over de stellingen

Stelling 1: De energienorm gaat in wezen over het verdelingsvraagstuk tussen alle gebruikers. Het is logisch dat de kleinere verbruikers per MWh veel meer betalen dan de grote verbruikers. Maar de competitiviteit van bedrijven juist afwegen tegenover rechtvaardige verdeling van lasten, lukt alleen als de sociale partners in dat proces een geloofwaardige rol krijgen.

- Als je van de energienorm een verdelingsvraagstuk maakt, wordt het een zwarte-pietverhaal. Voor bedrijven gaat dit alleen over competitiviteit. Jobs en innovatie moeten kunnen behouden blijven, ook voor laaggeschoolden. Competitiviteit mag niet uit het oog verloren worden.
- De politiek moet de mening van de sociale partners in acht nemen, maar nergens is nog veel ruimte in de factuur. Daardoor wordt het als verdelingsvraagstuk gezien. Duitsland heeft een andere optie gekozen (consensusmodel), en wij zouden de verdeling op het einde doen? Da's een oncomfortabele positie voor de sociale partners.

- Een vergelijking van het ene land met het andere zorgt voor een spiraal naar beneden. Europa moet zorgen voor een level playing field. Europese afspraken zijn nodig voor de energiefactuur.
- Nadenken over elektriciteit als drager voor een hele hoop lasten. Warmtepompen zouden moeten aangemoedigd worden. Andere dragers meer belasten zou wijs zijn, maar de consequenties daarvan moeten zeker nagegaan worden.
- Subsidies worden te gul uitgedeeld. Keuzes maken !
- Meer inzetten op mogelijkheden om de factuur naar beneden te krijgen, bv. door samenaankopen.

Stelling 2: Hoe zouden we gaan benchmarken met buurlanden als er al zoveel verschillen zijn tussen de drie gewesten? De vier 4 regulatoren moeten samenwerken voor meer intra-Belgische harmonisatie in de tariefstructuur, en de richtsnoeren moeten geharmoniseerd.

- De gewestelijke verschillen zijn minder van belang voor grotere bedrijven die op het transmissienet zijn aangesloten. Wel voor kleinere bedrijven.
- Vergelijk inderdaad met de buurlanden, maar vooral de totale systeemkosten. De studie van de regulatoren over de systeemkosten en leveranciers heeft veel opgeleverd. 1 klant bedienen als energieleverancier kost hier € 30/jaar. In NL € 25/jaar en in D en FR zelfs nog minder. Er zijn dus efficiëntiewinsten mogelijk in België. Door efficiëntie en harmonisering kan je de kost wel doen dalen. Bv het rapporteren aan de regulatoren kan vereenvoudigd (nu 60 rapporteringen op meer dan 200 verschillende rapporteringsmomenten).
- Verschillende tarieven en verplichtingen aan bedrijven al naar gelang in welk gewest ze liggen, is zeer moeilijk uit te leggen aan de hoofdzetel. Samenwerking tussen de regulatoren is een must.
- Regionaliseren van bevoegdheden was ooit een bewuste keuze, en leidt uiteraard tot verschillende verplichtingen. Bedrijven moeten dat begrijpen als ze in België investeren. Geen eenheidsworst, eerder een betere communicatie tussen de overheden.
  - Er is niet zomaar voor regionaliseren gekozen. Grootgebruikers en kleine gebruikers kunnen niet op dezelfde manier behandeld worden. Moeten we daarom niet nadenken over twee afzonderlijke markten?
  - De markt is niet noodzakelijk het probleem; wel alles wat erbij komt en dat zijn politieke keuzes. ETS (op Europees niveau) zorgt voor gelijke behandeling, regionale keuzes zijn net aanleiding voor verschillen.
- Transparantie vinden we weinig terug in de facturen. Als leek is benchmarken moeilijk, zelfs in het Vlaams gewest. Kostenstructuur én factuur transparanter maken.
  - Leveranciers hebben 60 zaken verplicht op de factuur te melden. Opletten dat transparantie vragen de factuur niet nog complexer maakt. Vereenvoudigen kan misschien toch ook een optie zijn.
  - Er zijn te veel rubrieken in de factuur, maar vooral te veel heffingen die erbij gekomen zijn (die vaak niets met energie te maken hebben).
- GSC zouden niet mogen toebedeeld worden aan bedrijven. Ze zouden enkele aan particulieren mogen toebedeeld worden.
  - Historische toelichting: GSC's waren een steunregeling voor zowel gezinnen als bedrijven. Het probleem is het terugkoopsysteem aan een hogere prijs dan de marktprijs.

Stelling 3: De vrijstellingen voor grote bedrijven moeten helemaal afgestemd worden op die van de buurlanden (NL, FR, D). Maar dat betekent dus ook met veel scherpere criteria qua energie-

intensiteit, baseload-verbruik en aandeel elektriciteit in de bruto toevoegde waarde. Tegelijk moeten de energieproducenten een gelijk spelveld krijgen (bv. inzake injectietarief).

- De vrijstellingen voor grote bedrijven in andere landen zijn bepaald door hoe de economie van dat land is gestructureerd. De economie in Duitsland is anders dan in België, Nederland en Frankrijk. Typisch voor onze economie is dat ze zeer open is (200 km en je bent door België). Wij moeten vrijstellingen bepalen in functie van onze economie. Wat zijn onze troeven? Hoe kunnen wij ons weefsel competitief houden ten opzichte van andere landen?
  - Ook binnen één land zijn er verschillende economieën. Daar wordt één norm tussen gevonden. Een Europese energienorm zou mogelijk en logisch moeten zijn. Om zo een race to the bottom te vermijden.
- Concurrenieren over de grenzen heen is dagelijkse kost voor onze energiebedrijven. Onze bedrijven moeten over de grenzen heen op eenzelfde spelveld zitten wat betreft energie.
- De energiemarkt is niet echt vrij, maar is volledig gereguleerd via politieke keuzes. De politiek moet de juiste keuzes maken in functie van de economische realiteit maar ook om een rechtvaardige verdeling te realiseren en om voor iedereen een waardig leven mogelijk te maken.
  - De markt is wel vrij! De prijs is nog nooit zo laag geweest, maar de politiek heeft er wel de heffingen aan toegevoegd.
  - De marktprijs wordt mede bepaald door de internationale markt, maar de elektriciteitsprijs is ook afhankelijk van wat de politiek beslist. De marktprijs vandaag reflecteert niet zuiver de kostprijs voor energie. Offshore windparken in Nederland gaan voor 0 euro steun. In onze factuur vandaag zit een belangrijk deel uit het verleden (oversubsidiëring GSC). Voor nieuwe installaties waarbij PV (bijna) niet meer gesubsidieerd wordt en de steunmechanismen voor wind anders bekeken worden, zou de marktprijs er anders kunnen uitzien.
- We slepen inderdaad het verleden mee. Die factuur wordt nu verteerd. Maar wat met de toekomst? ETS-cap, de elektriciteitsprijs die zal stijgen, CO₂-prijs die omhoog gaat... Gaan we uiteindelijk wel naar een goedkoper systeem? Als het over de energiefactuur gaat, moeten we dringend stoppen met ons af te vragen wie de Zwarte Piet moet krijgen. En veeleer nadenken over de verdeling en hoe we die zien. We hebben besloten om zoveel te verrekenen via de elektriciteitsfactuur (HE, efficiëntie, ...) dat ze nu zo hoog is.

Stelling 4: Voor de particuliere en andere kleinere verbruikers is er een ontlasting van de elektriciteitsfactuur mogelijk door de financiering van klimaatgebonden maatregelen (REG, WKK en HE) beter te delen met de andere energiedragers: aardgas en stookolie. Dit is logisch vanuit zicht van CO₂-uitstoot. Bovendien dienen ze vooral voor warmtebehoefte, het domein waar de makkelijkste besparingen te realiseren zijn.

- Energieleveranciers kunnen zich vinden in deze stelling, maar verwacht van dergelijke maatregelen geen wonderen. Let op: elektriciteit heeft iedereen, maar niet iedereen verwarmt met gas. De CO₂-prijs is geen wondermiddel, maar geeft wel een goede richting aan.
- Dient een maatregel om beleid te financieren of om gedrag te veranderen? Want als gevolg van gedragsverandering de financiële inkomst verdwijnt, hoe dan het beleid financieren?
- Snoei niet te veel in de heffingen. De inkomsten moeten ergens gehaald worden. Als de energie duurder wordt (sociaal compenseren blijft dan noodzakelijk), zal dit een vermindering van het verbruik teweeg brengen, en tegelijkertijd zullen er ook meer inkomsten uit gepuurd kunnen worden (en bv. minder door lasten op arbeid). De energiefactuur valt nog mee als je de gsm-factuur ziet.

- Pleidooi voor een verhoging van de belastingen? Een gemiddeld gezin verbruikt 3500 kWh elektriciteit en zo'n 20 000 kWh gas. Grootste deel van die elektriciteit is afkomstig van kernenergie. Daar gaan heel wat belastingen naartoe. We besteden dus heel wat miljarden belastingen aan maar een paar procentjes van onze energie. Grotere CO2-besparing is mogelijk door in te zetten op warmtebesparing. En warmteverbruik is verbruikte energie waar we zelf iets kunnen aan doen.
- Dubbel glas en zolders isoleren zijn belangrijke maatregelen. Op elektriciteit kan men besparen door eenvoudige ingrepen: led-lampen, A-toestellen, ...
- Vandaag is de incentive om te investeren in warmtepomp zo goed als weg. We motiveren de mensen te weinig om over te stappen naar hernieuwbare energie. Toeslag van elektriciteit ligt bij de regio's, die voor gas is federaal. En de toeslag van Vlaanderen is 5 keer hoger dan die van het federale niveau. Als kosten worden doorgerekend in België, moet beter afgestemd worden met de gewesten. De essentie blijft de gap tussen fossiele energiedragers en de andere.
- Het goede minder belasten en het vervuilende meer belasten is een goede evolutie. De transitie moet gefinancierd worden met datgene afkomstig van 'het slechte'. De kwestie van energie-armoede speelt hier wel. Wie veel gaat moeten betalen, is vaak niet bij machte daar iets aan te doen.
  - De financiering van de wind op zee moet uit de elektriciteitsfactuur gehaald worden.
- Als eigenaar van een Daikin-warmtepomp: de helft van onze elektriciteit wordt geproduceerd door CO2-uitstotende dragers. Iedereen omschakelen naar warmtepompen op 20 jaar gaat niet lukken.
- Mensen met lage inkomens in slechtgeïsoleerde huizen mogen we niet vergeten in de warmtebehoefte. Armoedebestrijding kan niet geregeld worden met heffingen in deeldomeinen. Energiearmoede aanpakken zal niet lukken door sociale componenten. We moeten de mensen stimuleren minder energie te verbruiken.

Stelling 5: Voor de bijdragen voor sociaal energiebeleid en openbare verlichting moet een vorm van minimale solidariteit ingebouwd worden onder alle particulieren, ipv ze zuiver volgens verbruikte kWh te verrekenen. Ook prosumënten moeten daar hun steentje immers blijven bijdragen. Dat betekent dat er bij laag verbruik een minimale bijdrage wordt gevraagd, liefst rekening houdend met het aantal gedomicilieerden. Ten gronde maakt de energietransitie dat die inkomsten op termijn uit de algemene middelen moeten komen.

- Energiearmoede alleen bestaat niet, armoede strekt zich uit over alle domeinen. Daarom moet armoedebeleid niet gefinancierd worden uit de energiefactuur.
- Verwonderlijk dat klimaat niet voorkomt in deze stelling. Waarom moeten prosumënten niet bijdragen aan klimaatbeleid? We moeten zich krijgen op het kostenplaatje en bepalen wat we willen uitgeven aan klimaatbeleid alvorens we het verdelingsvraagstuk behandelen.
- De middelen voor armoedebeleid zouden uit algemene middelen moeten komen. Als je denkt aan het sociaal energietarief op dit moment, is er een verschil van 500 euro voor elektriciteit en van 400 euro voor gas. Met dat bedrag subsidiëren we verbruik. Voor 900 euro per jaar zou je meer structurele maatregelen kunnen betalen om het energieverbruik te verminderen. Slechts enkele landen kennen een sociaal tarief. Landen met een goeie sociale bescherming hebben geen sociaal tarief. Zet niet in op hogere sociale bescherming via de energiefactuur maar op energiebesparing.

- Dit is een NIMBY-verhaal, iedereen wijst naar iedereen. Energiearmoede moet ambitieuzer worden aangepakt. Er zijn 350 000 woningen die moeten worden aangepakt, maar de bewoners hebben geen middelen om te investeren. Een studie van KPMG toont aan dat elke euro die de overheid investeert in renovatie haar 0,8 euro oplevert.
- Er zijn enorm veel sociale maatregelen voor wat betreft energie. De € 200 miljoen voor het sociaal tarief kan je anders investeren.

Stelling 6: Solidariseer de aangerekende kost voor een basisaansluiting van elektriciteit. Progressiviteit en sociale correcties voorzie je in de verrekening van de netkosten: de netbeheerders hebben immers directe toegang tot die data.

- Stelling is onduidelijk. Iedereen heeft recht op een basisaansluiting. Maar let wel op voor een Matheus-effect: wie kan investeren in hernieuwbare energie en/of energie-efficiëntie kan uiteindelijk kiezen voor een kleinere aansluiting, terwijl de gezinnen die daar niet kunnen in investeren, meer zullen moeten betalen.
- Het is belangrijk dat ‘solidariseren’ niet ‘gratis’ kan betekenen.
- De nettarieven verschillen van de plaats waar je woont. Een eenheidstarief voor gans Vlaanderen zou een oplossing kunnen zijn. Het voelt onrechtvaardig aan dat er verschillende nettarieven zijn.
  - Daar zijn objectieve redenen voor. In de stad liggen alle aansluitingen dicht bijeen, op het platteland is dit volledig anders.
- Wallonië wilde progressieve tarieven, met daarop wel sociale correcties voor gezinnen, scholen, lage inkomens, landbouwers, wezen en weduwen ... Op die manier werd het onmogelijk. We moeten het vooral simpel houden.

Stelling 7: Zuivere netkosten moeten worden verrekend volgens capaciteitstarief, dus het aansluitvermogen (hoofdzekering) of een ingesteld maximum op de slimme meter. Dat stimuleert rationeel netgebruik. Maar vooraleer naar zo'n tarifiering over te stappen moeten gebruikers de mogelijkheid hebben om vlot die maximale capaciteit te wijzigen: de slimme meter moet er zijn.

- Begin van de stelling is logisch. We moeten evolueren naar een nieuw model als gevolg van de intermittentie. Alle elektriciteit die wordt geproduceerd moet getransporteerd raken. Maar daarbij moeten de kosten van het net wel in de hand worden gehouden. Dat kan bv. met behulp van batterijen.
  - Netkosten doorrekenen volgens de capaciteit is een logische keuze. Slechts 25% van de factuur wordt dan capaciteitsgedreven, dus nog genoeg stimulansen om energie te besparen.
  - Een andere financieringsbasis is noodzakelijk. Maar het capaciteitstarief is ‘hardware-afhankelijk’. Bv. een inductie-kookvuur vraagt een bepaalde aansluiting en in een huurappartement heb je daar geen vat op. Vele arme gezinnen moeten eerst investeren alvorens te kunnen besparen via een lagere capaciteit. Die mogelijkheid hebben ze niet. Bij de overgang naar een capaciteitstarief moet er voldoende aandacht zijn voor die specifieke gevallen.
- Over het tweede deel van de stelling: zorg ervoor dat de mensen de slimme meter willen. Wachten komt het rationeel netgebruik niet ten goede en stelt ons verder achter op de rest. Slimme meters zijn zeer belangrijk, tot op het niveau van het residentiële.
  - Uitrol slimme meter is een goede keuze, maar de laatste slimme meter zal niet geïnstalleerd worden voor 2030: we moeten hiermee niet talmen. Overschakelen van capaciteit bij plaatsing van de slimme meter moet mogelijk zijn.
  - Er zou eerder gekozen moeten worden voor de gemeten capaciteit.

- De voordelen van de digitale meter zijn zeer laag of zelfs onbestaande voor mensen in armoede. De baten liggen eigenlijk bij de netbeheerders. Ze zijn bezig met een armoedetoets van de slimme meter.
- Maak geen hype van de slimme meters.
- Let op, een variabel tarief maakt alles complexer. Mensen gaan dat niet begrijpen. Variabel tarief werkt alleen met domotica, en daar kan niet iedereen in investeren.
  - Mensen leven in luxe, en willen gewoon al hun apparaten tegelijk kunnen opzetten. Ook met hen moeten we rekening houden: de gematigden, de armen en de luxepaardjes.
  - Het aansluiten van alle toestellen op alle momenten van de dag moet de slimme meter mogelijk maken.
- Het betalen van andere tarieven per geografische ligging zal vermoedelijk verdwijnen. De distributiecomponent is dan nog maar 25 %, de investeringen zullen ook beter op elkaar afgestemd zijn. Het distributienet wordt eerder een verzekering. Je kan actief zijn tussen een bepaalde onder- en bovengrens.
- De consequenties van elektrische voertuigen mankeren in het debat. Er is nood aan een berekend plan.

Slotconclusies

Marc Van den Bosch:

- Hier geen tegenstand tegen de energienorm gehoord. Maar let wel op voor armoede en het Mattheuseffect.
- Geen eenheidsworst tussen gewesten, maar regulatoren moeten wel afstemmen op elkaar.
- Meer inzetten op besparen ipv op belasten (opnieuw met aandacht voor de armsten). Let op met de elektriciteitsfactuur, misschien is er al te veel doorgerekend.

Els Brouwers :

- veel vragen naar transparantie. Iedereen wil weten waar hij aan toe is. Ook transparant zeggen wat het plan is. We moeten lessen trekken uit het verleden, proactief werken naar de toekomst.
- We willen een slimme energienorm.

Werkgroep 4. Smart Grids en netten van de toekomst.

Betrokken hoofdstukken Energievisie: hoofdstuk 5

Spreekers: Walter Van den Bossche (Eandis/Fluvius) en Heidi Lenaerts (Smart Grids Flanders/Flux50)

Moderator: Tinne Rombouts

Stelling 1: Wijkbatterijen zijn meestal kostenefficiënter dan particuliere huisbatterijen. Er moet een wettelijk kader komen dat wijkbatterijen mogelijk maakt, met een juiste taakverdeling tussen netbeheerder en vrije markt/energieleveranciers.

- Er spelen 3 niveaus: particulier thuis – wijkniveau - centraal
  - De tijd is voorbij dat ELIA centraal de volledige verantwoordelijkheid had: dat wordt meer en meer de distributienetbeheerder. De DNB's worden steeds minder een netwerkbeheerder en steeds meer een systeembeheerder.
  - Voor opslag van energie ligt de taak eerst bij de markt, maar moet de netbeheerder ook een rol kunnen spelen. Er moet altijd een rode knop blijven voor hem. Dus eerst aan de markt (daar aankopen als kan), en bij onevenwicht als optie voor DNB's.
  - Wijkbatterijen is een oplossing, maar we zitten in een grijze zone voor tests door het ontbreken van een regelluwe zone.
- Voor netbeheerder kan dit belangrijk zijn, maar ook andere partijen kunnen hiervan gebruik maken. Commerciële partijen kunnen dit ook gebruiken voor hun doelen bv. bedrijfswagens opladen bij stormachtige dag. Zij kunnen ook voordelen hebben.
- Ook thermische energie opslaan is een mogelijkheid.
- Voor wijkbatterijen stelt zich de vraag op welke schaal. Daarvoor zijn er haalbaarheidsstudies met een testproject met wijkbatterijen.
- Voor huisbatterijen zal er nog veel sturing nodig zijn. Niet iedereen gaat zich voor de slimme meter zetten om er rekening mee te houden: er moet intelligentie zijn. Er zullen wel commerciële marktpartijen zijn (leveranciers, aggregatoren), maar er moet een rode knop bestaan bij gevaar.
  - De prijs voor een batterij is nog hoog: 7000 of 8000 euro. Die prijs zal nog dalen bij meer vraag (cfr Tesla-batterij in elektrische wagens) maar is de huidige batterijtechnologie wel de beste? Natrium-zwavelbatterijen zouden beter zijn volgens een aantal studies.
- Niemand weet hoe de batterijkost zal evolueren binnen 10 à 15 jaar. In automobielsector zien we dat ze populairder worden in komende 5 à 10 jaar. Zullen binnen 20 jaar wijkbatterijen dan nog efficiënter zijn dan de meer dan 1 miljoen rondrijdende batterijen in wagens?
  - Elektromobiliteit gaat trager dan verwacht en er zal sowieso nog een tussenperiode blijven. Gas heeft ook nog enorme capaciteit. We moeten durven experimenteren met wijkbatterijen in die tussenperiode.
  - Sluit ook groen gas niet uit worden in de toekomst.
- Het wettelijk kader moet de marktpartijen laten werken zodat de meest optimale taakverdeling tussen netbeheerder en marktpartijen er komt. Voor wijkbatterijen of dergelijke moet de vergoeding van de netbeheerder voldoende hoog zijn zodanig dat de markt wel werkt. Er is dus geen actieve rol nodig voor de netbeheerders om zelf te participeren in opslag. Probeer de markt te beïnvloeden dat ze voor het meest optimale gaat.

- De DNB's willen enkel wijkbatterijen als de markt faalt. Bij marktfalen kunnen ze tussenkomen. Voor rest de markt laten werken.
- Een thuisbatterij zal weinig toekomst hebben door de politieke beslissing over de terugdraaiende teller. Prosumenten gaan nog jaren het net als batterij gebruiken. De stelling is op dat vlak prematuur. Kostenefficiëntie is er vandaag niet voor de particulier.
  - De terugdraaiende teller is een anomalie van de slimme meter. Politiek is het echter niet verkoopbaar om dit af te schaffen.
  - Biedt mensen investeringszekerheid. Nu krijgt een kleine PV-installatie 15 jaar garantie op terugdraaiende teller. Bij uitrol van de slimme meter kunnen ze de markt gebruiken wanneer ze willen.
- Er worden 2 dingen door elkaar gehaald. Enerzijds willen mensen de comfort en de betrouwbaarheid van het net. Anderzijds is er de kostprijs. Comfort staat op nummer 1, kostprijs is secundair. Dingen die nog niet marktrijp zijn, moet men subsidiëren. Of het haalbaar is om cohousing met 1 aansluiting te doen: laten we dit proberen. Maar zorg ervoor dat in de eerste plaats de comfort behouden blijft.
- Waarom niet werken met regelbare transfo's in plaats van wijkbatterijen?
  - Een regelbare transfo werd al uitgetest, maar dat is te duur.
- Het businessmodel van de markt en het doel van de netbeheerder zijn anders, maar ze kunnen misschien wel hetzelfde middel gebruiken.
  - Nu zijn er nog geen wijkbatterijen nodig voor evenwicht, maar wel als er nog meer PV bijkomt. We moeten verschillende mogelijkheden naast elkaar plaatsen en beste keuze maken. Voor de wijkbatterij is het nu vooral belangrijk dat er kan getest worden, zoals op de site van het voormalige Ottenstadion in Gent. Het technische reglement laat dat echter niet toe. Daarom vooral nood aan regelruimte.

Stelling 2: Elektromobiliteit gaat binnen enkele jaren echt doorbreken. We willen echter geen oversubsidiëring van gratis laadpalen over het ganse land: ze moeten zo snel mogelijk met een geloofwaardige businesscase worden uitgerollt.

- Geen grote believer van uitrol van laadpalen. Men vergeet vaak dat veel huishoudens in hun garage een laadpaal hebben. Thuis opladen is geen probleem: 6 à 8 uur. Als daarnaast de werkgevers zorgen voor oplaadmogelijkheid, is de problematiek opgelost. 80 procent van de Vlamingen hebben een trage oplader thuis, dit is voldoende. Een publieke laadpaal is vooral lelijk voor het straatmeubilair.
- Ook voorstander voor opladen op semipublieke plaatsen zoals Colruyt om 's nachts wagens op te laden. Niet binnen elke 500 meter moet er een laadpaal staan. De markt zal ook hier spelen waardoor er geen oversubsidiëring komt; de markt is daar klaar voor. Als men tankt aan een laadpaal is de vraag of het de prijs is van de leverancier van de paal of de eigen leverancier. De verschillen zullen klein zijn, maar iedereen moet wel weten dat men er kan opladen.
- In Vlaanderen zal een Nederlands zusterbedrijf van Eandis de laadpalen uitrollen omdat Eandis het zelf niet mag doen.
- Vlaanderen is zo klein. Waar gaan mensen opladen: niet iedereen heeft een parking. Hoe gaan we met appartementsgebouwen om? Hoe omgaan om binnen 20 min de wagen op te laden met een snelle oplader?
- Steden zullen inzetten op elektrisch rijden en het zelfs verplichten om de stad zo binnen te gaan. Snelladen zal belangrijke factor zijn de mensen te laten beslissen over de aankoop van elektrische wagens.

- Opletten met subsidies. Er is ook ondersteuning mogelijk via de fiscaliteit. Fiscale stimuli in plaats van geld uitdelen bij het gebruik van voertuigen. Stimuli om paal te plaatsen.
- Kijk naar technologie in eigen land. We hebben 6 bussen op elektriciteit rondkijken: dit is een lachertje. Zet dus ook meer in op openbaar vervoer. Bv. Noorwegen: voordelen op de weg (via wegcode); elektrische wagens mogen daar op de pechstrook rijden.
- Is een geloofwaardige businesscase mogelijk? 6 cent lijkt laag van prijs. Als het geen snellader is, staat de wagen er lang. Klopt dit dat er een geloofwaardige businesscase is? De Nederlandse groep die de aanbesteding gewonnen heeft, heeft eigenlijk geen geloofwaardige businesscase.
  - Het is mogelijk dat die netbeheerder ook wil leren en leergeld wil betalen, maar ik geloof daar niet in. Hij komt naar België en heeft een model dat draait.
  - Zeg niet te snel dat we naar elektromobiliteit willen. De mindset van de Vlaming moet veranderen. Welke marktmodellen kunnen de mobiliteit helpen?
- Zoek niet te ver voor laden via inductie: Bombardier doet het in Brugge met busjes.
- Ik zie niet veel angst meer voor elektromobiliteit. Iedereen weet dat hij maar zoveel km op een dag zal rijden en vindt wel een laadpunt. Er worden stappen gezet, maar mensen moeten mee. Angst voor de vrijheid is er nog wel.
- Als inwoner van Brugge is het niet altijd evident om in Gent te geraken, en daar dan aan de receptie te vragen voor elektriciteit. Er is wel een belangrijke mindset nodig. Zet het land niet vol met laadpalen, maar denk slim na waar we kunnen tanken.
- De Vlaamse Energieminister heeft zijn Tesla ingeruild omdat hij er niet overal mee geraakte.
  - Voor lokaal verkeer en korte afstand is elektrisch rijden wel mogelijk. Elektrische wagen voor grote afstanden is inderdaad minder evident. Maar voor vele anderen wel, en veel meer dan nu gebeurt.
- Waterstof is ook opslag. Het moet ook als potentieel alternatief meegenomen worden.
  - Ik geloof ook in het waterstofverhaal. Duitsland met de Nano rijder?
- Mogen we *plug-ins* blijven subsidiëren (hybride wagens)? In de fiscaliteit geeft men een fout signaal, dat heeft geleid naar grote zwaardere wagens.

Stelling 3: Zuivere netkosten moeten worden verrekend volgens capaciteitstarief, dus het aansluitvermogen (hoofdzekering) of een ingesteld maximum op de slimme meter. Dat stimuleert rationeel netgebruik. Maar vooraleer naar zo'n tarifiering over te stappen moeten gebruikers de mogelijkheid hebben om vlot die maximale capaciteit te wijzigen: de slimme meter moet er zijn.

- 'Slimme meter' wordt nu 'digitale meter' genoemd.
- Denk eraan dat warmtepompen ook elektriciteit en hogere capaciteit vergen: voor een aantal mensen zullen de tarieven dus verhogen.
  - Er zal tegenkating zijn van bv. warmtepompen, maar voor netuitbating is de capaciteit wel degelijk belangrijk. Best geen uitzonderingen voor bepaalde technologie. Water of lucht/water WP met eventueel warmteopslag, gaat geleidelijk afname-effect zijn. Tarieven zullen niet naar beneden gaan; mensen die weinig verbruiken, maar op hetzelfde moment willen wassen en strijken zien tarieven misschien naar boven gaan.
- In het elektriciteitsnet zouden de kabels al 3 keer betaald zijn. Niet iedereen kookt en wast tegelijkertijd, dus kan je met 1/3 van alle voorzien netvermogen toekomen. Wat met capaciteit in de andere richting: zo schijnt de zon wel voor iedereen tegelijk en produceert

iedereen wel op hetzelfde moment. Welke richting van capaciteit gaat gelden? Een flexibel capaciteitstarief dat op kwartier- of uurbasis kan switchen, is wel goed.

- Niet akkoord. Zeggen dat de kabels 3 keer betaald zijn, is fout. En in een rivier van gemiddeld 10 cm kan men verdrinken. De vraag is of we willen naar een capaciteitstarief gaan. Welk maximaal vermogen wil men, en dat moeten de DNB's dan voorzien.
- Hoe zou je het organiseren om te wachten op de slimme meter vooraleer te starten? Als iemand een lagere capaciteit wil, moet de DNB dan uitrukken? Het capaciteitstarief gaat in trappen, en met de voorgestelde trappen is het aantal mensen dat verandert minimaal. Binnenkort kunnen we als DNB de helft op afstand sturen. Iemand met een bepaalde maximale capaciteit die bereid is om teruggeschakeld te worden bij problemen op het net, moet dan minder betalen en de DNB kan schakelen.
- Prof. Belmans zegt ook om het comfort te houden, maar het net op andere manier te belasten. Andere sturende toestellen van andere actoren naast de digitale meter (*swappies e.d*) zijn nog beperkt, maar de markt zal wel volgen. Het is mogelijk om een nog goed functionerend toestel te vervangen door apparaat op wifi dat te sturen is.
  - Het capaciteitstarief zal de huisbatterij stimuleren.
- Maak het geheel van tarifiering zo slim mogelijk. Belangrijk element is om ook andere DNB-kosten die in het tarief worden doorgerekend, zo sturend mogelijk te zetten. We moeten niet naar volledig dynamische DNB-tarieven, maar wel in blokken zodat mensen verbruik kunnen wegsturen van piekmomenten.
  - DNB's vragen enkel een capaciteitstarief voor netgebonden kosten; verrekening van groene stroom sluiten we uit. Tegen eind 2020 zullen de saldi weggewerkt zijn, o.a. door vernietiging van GSC op de balans via de Vlaamse heffing.
  - Ook hebben we een dubbel gevoel bij onze taak van sociaal leverancier voor minderbedeelden: OCMW's zijn beter geplaatst om probleemgevallen te detecteren. Die politieke discussie is al veel gevoerd, maar niet gewonnen. De klant die bij de netbeheerder als leverancier terechtkomt, is vaak geen sociaal geval, maar een slechte betaler.
- Blij dat er een vangnet bestaat. Sociale klanten hebben recht op sociaal tarief, maar we weten allemaal dat het moeilijk is om de energiefactuur te betalen. Ook bij digitalisering moet de energie toegankelijk en betaalbaar blijven. Recht op energie moet blijven.
- Afhankelijk van waar je woont, zou je de link met industrie en warmteverlies daar mee kunnen gebruiken voor energievoorziening van particulieren.
  - Vlaanderen heeft de DNB's verplicht om 95% van de woningen aansluitbaar te maken aan gas. We zitten nu aan 97% aansluitingsgraad. Eandis is geen believer van warmtenetwerken gevoed met WKK of pellets vanuit Canada voor groene warmte. Ecluse is een mooi voorbeeld hoe het wel kan. Moest diepe geothermie slagen, mooi, maar in elke gemeente een warmtenet maken, is niet realistisch. Maak niet de fout zoals met andere technologieën. De DNB's willen er wel een rol in opnemen.
  - Thermische opslag heeft enorme mogelijkheden, ook gasopslag. Het zal dus een "en-en" verhaal zijn. Mocht geothermie lukken, dan misschien premies geven om isolatie weg te nemen (of ramen opzetten)?
  - Alleen met warmte zullen we het niet halen.

- De 97% aansluitbaarheid op gasnetten is een verhaal van het verleden, want gas is fossiel. We moeten gasnetten vervangen door warmtenetten, dat is toekomstgericht op de doelstellingen tegen 2050. Gebiedsgericht plannen: voor rurale gebieden niet evident, maar wel in stedelijke netten. Naast restwarmte, is er ook bv. biomassa zoals in Bierbeek. Warmteplan Tommelein.
- In 2050 moeten onze woningen allemaal bijna energie-neutraal of zelfs energieproducent zijn. We kunnen dus bij wijze van spreken tegen 2050 die warmtenetten al uitfaseren. Misschien in de toekomst elektrische verwarming promoten ipv tegenhouden bv. warmtepompen.
  - Geen warmte nodig in 2050 lijkt wat positief.
- Nergens in het verhaal komt water voor. Leg een link met digitale meter. Koppeling energie en water verdient meer aandacht dan nu het geval is.
  - In Leuven is er een project dat warmte uit afvalwater haalt. Aquafin kijkt naar flexibiliteit van de pomp en werkt samen, bekijkt welke rol ze kunnen opnemen. Niet als evenwichtsverantwoordelijke, maar eventueel als aanbieder.
  - Gebruik het waterpeil als buffer voor de netbelasting. Zomaar met drinkwater spelen is niet evident, maar met het waterpeil op kanalen en rivieren kan het. Er wordt sinds kort over nagedacht met ingenieurs van Waterwegen.
- Wij wassen op zaterdag en zondag en hebben daarvoor geen intelligente meter nodig. Warm water produceer ik aan nachttarief. Ik ben dus zelf het net aan het stabiliseren. Sterk geloof dat we naar elektrisch verwarmen gaan. En zo elektriciteit stapelen in beton.

Stelling 4 Particulieren die tussen verschillende aansluitpunten lokaal eigen stroom willen delen, betrekken altijd de netbeheerder, alsook een marktpartij (evenwichtsverantwoordelijke) zodat op elk moment het evenwicht tussen vraag en aanbod bewaakt blijft. Voor haalbare marktmodellen zijn experimenteerruimtes nodig. Liever de afwikkeling via financiële instrumenten (participatie, dividend, euro's) dan door kWh uit te wisselen ("saldereen op afstand").

- Ja, voorstander om nieuwe technologieën uit te testen. Maar het is enkel zinvol voor grote vermogens, anders te complex. Liefst grote systemen in regelluwe zone om te testen.
- Laat de netbeheerders ervan tussen! Wie met zijn buur uitwisseling wil doen, kan dat als beiden er een contract over afsluiten. Zonedelen in marktwerking willen inwerken is zo complex, dat het onbetaalbaar is.
- Monopoliewetgeving belet momenteel zo'n gevallen en blokkeert alles. Het is bv. moeilijk om elektriciteit te delen in één appartementsgebouw. Binnen één gebouw is delen niet mogelijk.
  - Particulier met zonnepanelen en kabel naar de buurman is vandaag niet mogelijk. Het is wel mogelijk om creatief om te gaan met de energie van de gemeenschappelijke delen in een appartementsgebouw.
  - Getuigenis van een project om PV te delen in *Ecowijk la Gantoise*. Door regels in Europees kader was dit niet mogelijk. Oplossingen zijn te bedenken door regelluwe zones.
- Ecopower heeft een vereenvoudigd voorstel (uitgedeeld aan commissie Energie vorige maand): organiseren via aanbesteding voor publieke daken. Ze willen bereiken dat zulke daken volledig benut worden, en de bevolking mee participeert. Omdat er dan meer productie is dan eigenverbruik is de case minder rendabel; hiervoor zouden aangepaste subsidies voorzien dienen te worden.